

DÄR VERKLIGHETEN RYMS: KRISTEN FÖRKUNNELSE I EN BROKIG VÄRLD

ÅSA MOLIN

Akademi för Ledarskap och Teologi
asa.molin@altutbildning.se

ABSTRACT ❖ Denna artikel undersöker hur predikan kan spegla Bibelns realism och komplexitet genom att omfamna både det obekväma och det storslagna i texterna och i livet. Genom att utgå från Marilynne Robinsons *Reading Genesis* och komplettera med insikter från homiletiker som Thomas G. Long och Brent A. Strawn, diskuteras tre centrala teman: (1) Hur Bibelns hantering av svåra berättelser kan vägleda predikanten, (2) sambandet mellan sanningssägande och helande, samt (3) hur Bibeln framhäver människans storhet och värdighet. Artikeln argumenterar för att predikan bör undvika att förenkla och tillrättalägga både bibeltexter och mänskliga erfarenheter. I stället bör den skapa utrymme för språkligt utforskande av svårtolkade och komplexa verkligheter, precis som Bibeln gör. Slutsatsen är att en predikan som vågar vara ärlig och spegla livets brokighet stärker förmågan att skapa hopp och helande. ❖

INTRODUKTION

Att vilja skapa ordning verkar ligga för människan. Det finns en dragning till att strukturera, skapa kategorier och plöja räta rader. Som predikant, och lärare i homiletik, kan jag se att viljan att skapa ordning och reda bland Bibelns brokiga texter samverkar med vår tids ideal om att budskap gärna ska vara enkla, snärtiga och okomplicerade, ja, till och med tillrättalagda, för att vi ska orka och vilja ta till oss dem.

Vi strukturerar för att kunna se sammanhang och delarnas relation till helheten. Ordning och reda är inte bara hjälpsamt utan ofta helt nödvändigt. Samtidigt finns här en spänning. När såväl Bibelns texter som livet självt kommer till oss i all sin realistiska komplexitet, vad gör vi då med allt som inte ryms i ordningen? Hur förstår vi det aparta som sticker ut? Varför finns det udda detaljer som inte hör hemma i någon av de kategorier som vi skapat? Vad gör vi med det komplexa i bibeltexterna som inte passar in våra tankekartor?

Den amerikanska författarinnan och idéhistorikern Marilynne Robinson beskriver spänningen i Bibelns texter så här:

Det finns hur som helst en stor realism i Gamla testamentet. Det skildrar med klarsyn, och ofta med brustet hjärta, historiens smärtsamma strider, och det insisterar på att tvinga in dem i en meningsfull inramning.¹

Som predikant är det frestande att försöka lägga till rätta teologiska och moraliska knivigheter i bibeltexterna och på så sätt måla upp en mer ordnad, strukturerad och lättolkad värld än den som faktiskt träder fram. I strävan efter att reducera eller undvika det motsägelsefulla, riskerar predikningar och bibelutläggningar att klippa pottfrisyr på den heliga skriftens vilda kalufs. Den homiletiska nestorn och professorn Thomas G. Long återkommer i sina böcker till vikten av att inte låta predikan bli alltför prydlig. Med starka ord deklarerar han denna övertygelse:

Preacher stories that always yield the right moral lesson or end up in triumph without struggle are a damned lie about human life and Christian faith.²

Om predikan utgör ett slags "generalrepetition" för det verkliga livet, som Long kallar det, då är det rent av etiskt oansvarigt av predikanten att för enkla eller ljuga om problemen. När det som är tvetydigt, mångfacetterat, komplext och paradoxalt i bibeltexterna förpackas i prydliga poänger och välansade punkter lämnas i praktiken lyssnaren i sticket. Om predikan ska fungera som en generalrepetition till ett kristet vardagsliv, som en övning i

¹ Marilynne Robinson, *Vad gör vi här?* (Stockholm: Weyler, 2018), 320.

² Thomas G. Long, *Preaching From Memory to Hope* (Louisville: John Knox, 2009), 20.

att få syn på Guds närvaro i det egna brokiga livet, då behöver detta speglas i förkunnelsens ärliga framställning av Bibelns berättelser och dynamik. Samtidigt kan inte predikan bli hur analytisk eller oordnad som helst, då förlorar den sin andliga kraft att vägleda och säga sanningen. Här finns flera frågor att se närmare på.

I denna artikel undersöker jag tre homiletiska frågor som väcks av den litterära blick och den tolkning av de bibliska texterna som Robinsons gestaltar i sin bok *Reading Genesis*.³ För det första, vad kan predikanten lära av Bibelns obekväma, komplexa berättelser och det språk som Bibeln ger för svårtolkade livserfarenheter? För det andra, vad kan predikanten lära av relationen mellan att säga som det är och det vi vet om förutsättningar för människans helande? För det tredje, vad kan predikanten lära av Bibelns olika sätt att beskriva människans storhet och problem? Förutom Marilynne Robinsons *Reading Genesis* är artikelns samtalspartners också Thomas G. Longs bok *Preaching from Memory to Hope* samt Brent A. Strawns bok *Honest to God Preaching*.⁴

CAN YOU DESCRIBE THIS

Att i predikan troget lyfta fram verklighetens komplexitet medför en kamp för att inte stänga ute, eller tysta ner, det som stör och inte passar in i de egenskapade berättelserna. Robinson ger en guidning i utmaningen att stå i dialog med obekväma berättelser, och i sökandet efter ett språk för svårtolkade erfarenheter. Long betonar att uppdraget att predika handlar om att också hålla de obekväma berättelserna levande i kyrkans

³ Artikelns omfång tillåter ingen heltäckande redogörelse för Robinsons litterära syn på tolkning, och svar på de tre frågor som redovisas ovan. För tidigare forskning kring Robinsons författarskap och förkunnelse, se Lauren F. Winner, "Thinking About Preaching with Marilynne Robinson", i *Balm in Gilead: A Theological Dialogue with Marilynne Robinson*, redigerad av Timothy Larsen och Keith L. Johnson (Downers Grove: InterVarsity Press Academic, 2019), 85–99. Den artikeln skrevs dock före Robinsons verk om Genesis, som på ett mer systematiskt sätt ger sig i kast med tolkningsfrågor kring de bibliska texterna.

⁴ Long, *Preaching*; Brent A. Strawn, *Honest to God Preaching: Talking Sin, Suffering and Violence* (Minneapolis: Fortress Press, 2021).

minne, trots att det kan skava, irritera och skapa dålig stämning.⁵ Speciellt gäller detta de livsöden i Bibeln som samtidigt placerar långt bort från sitt strålkastarljus, ute i skuggorna.⁶ I predikantens uppdrag ingår att sätta sig på tvären genom att ge röst åt dem som inte är berättelsens hjältar, de som inte skrev historien och de som inte har makten. Vad kan predikanten lära lyssnarna om Bibelns sätt att hantera obekväma, komplexa berättelser och att skapa ett språk för svårtolkade livserfarenheter? Om vi verkligen läser och lyssnar så är en del av bibeltexterna både oroande och ibland rent ut sagt stötande.

Robinson ger i sin bok *Reading Genesis* en närläsande och litterär blick på berättelserna i Första Moseboken. Hon ger många exempel på hur de bibliska författarna lyfter fram oväntade och obekväma röster. Många gånger är perspektiven i berättelserna överraskande och chockerande, om vi lyssnar noga. Röster som hade kunnat tystats ner genom att redigeras bort, därför att de är för pinsamma, står ändå kvar. Trots att de rakt upp och ner framställer patriarkerna i dålig dager. Gud får framstå svårbegriplig eller provocerande generös.

Vad är det som har gjort att de bibliska författarna både sparat och formulerat för eftervärlden dessa ofta förvirrande och opassande episoder och röster? Enligt Robinson handlar historia inte så mycket om att dra bort och lägga till, som att säga sanningen och göra något till synes opassande. Ett exempel på ett sådant ljusskyggt beteende är enligt Robinson berättelsen om Abrahams rädsla för de mäktiga som leder till att han ljuger om sin fru och utsätter henne för fara. Och det inte bara en gång, utan två. Abraham presenterar först sin fru Sara som sin syster av rädsla för Egyptens farao (1 Mos 12:10–20). Den andra gången är sedan när Abraham kommer till filisteerna i Gerar och möter kung Avimelek. Via en dröm från Gud får Avimelek reda på sanningen och blir mäktigt upprörd på Abraham. Patriarken framför då en lam och fördomsfull, om än

⁵ Long, *Preaching*, 21–22.

⁶ Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (Chicago: University of Chicago Press, 1984), 175, skriver: "We tell stories because in the last analysis human lives need and merit being narrated ... to save the history of the defeated and the lost. The whole history of suffering ... calls for narrative."

ärlig, ursäkt: ”Jag tänkte att här på orten fruktade man inte Gud, utan man skulle döda mig för min hustrus skull” (1 Mos 20:11).

Patriarken Abraham fick ett stjärnspäckat löfte från Gud om att hans folk skulle bli en mäktig nation, ett ljus för andra folk, ändå tänker han exkluderande och verkar inte inse hur omfattande denna välsignelse är. Robinson förklarar denna motsägelse så här:

Abraham again shows little understanding of the nature of God. In imagining his relationship with God as exclusive, he denies respect to these strangers whose righteousness God himself recognizes, values, and protects.⁷

Den främmande kungen framstår därför som mer rättfärdig än Abraham. På motsvarande sätt är det med Abrahams egyptiska slavflicka, Hagar. Hon får förvånansvärt mycket utrymme och uppmärksamhet i texten. Hon träder fram i egen rätt och vi får en berättelse ur hennes synvinkel.

Varken Abraham, Sara, eller Hagar för den delen, målas upp som några entydigt moraliskt goda förebilder. ”Människor betar sig dåligt här”, som Robinson skriver.⁸ Abraham är feg och undfallande. Hans hustru Sara är hjärtlös, lögnaktig och förblindad av sin egen sorg. Hagar kan inte låta bli att använda den lilla plattform av makt som graviditeten innebär till att behandla Sara föraktfullt. Robinson skriver fram berättelserna i Första Moseboken i all deras skönhet och smuts. Hon vill att vi som läsare ska studsa till inför den obekväma uppriktighet som människor beskrivs med. Här handlar det trots allt om patriarker, trons grundare, som kanske borde utmålas som urhjältar för att stärka identitet, respekt, lojalitet och stolthet över det historiska arvet.

Dessa berättelser i Bibeln är redigerade, ja, men verkligen inte tillrättalagda för att få personer att framstå som godare eller mer rättfärdiga än de är. Det märkliga är inte att människor betar sig irrationellt, egocentriskt, futtigt eller hämndlystet, utan att de inte har censurerats på bekostnad av de främmande och obekväma rösterna. Hade syftet med berättelserna

⁷ Robinson, *Reading Genesis*, 83–84.

⁸ Robinson, *Reading Genesis*, 87, översättningarna till svenska är mina, om inget annat anges.

varit historisk propaganda eller didaktisk förebildlighet hade de inte utformats på detta sätt. De är alltför oförutsedda, överraskande och stökiga för det.⁹

Robinson skriver, apropå berättelsen om när Josefs bröder – sedermera viktiga stamfäder – kastar Josef i en brunn:

It must be noted how unsparing the text is in its treatment of these great figures, the sons of Jacob ... here are their eponyms, their darkest sins memorialized into a future they could not have conceived of, when no more would have been needed than a sympathetic redactor to obscure culpability a little.¹⁰

Varför är dessa berättelser i Bibeln inte mer moraliskt tillrättalagda? Hur kommer det sig att dessa obekväma röster och perspektiv inte tystas ner, utan snarare ges en högtalare? Handlar det bland annat om att Guds egenskaper ska bli synliga? Att visa att Gud är Gud? Robinson igen:

Readers can be shocked by the fallibility of Abraham, Isaac, and Jacob. But the patriarchs are not offered as paragons. And when they err, the generous consequence of the text's attention to the fact is an assertion of the breadth of God's loyalty to all the descendants of Adam.¹¹

Robinson förvånas över allt det som inte utesluts eller exkluderas i Första Moseboken i jämförelse med andra antika religiösa texter. Berättelserna utgör en ständigt pågående tillrättavisning och korrigering av alltför snäva föreställningar om Gud, och om mänskligheten. Marginalens människor, och till och med fienden, får sina röster hörda, på bekostnad av dem med makt.

Det finns en aspekt till av detta som handlar om erfarenheter bortom språket, eller snarare erfarenheter som man söker ett språk för men har svårt att finna. Psalmerna är exempel på språk som genom sin ärlighet och

⁹ Jfr Greger Andersson, "Stories about Humans in a Complicated World: The Narratives of the Hebrew Bible", i *God and Humans in the Hebrew Bible and Beyond: A Festschrift for Lennart Boström on his 67th Birthday*, redigerad av David Willgren (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2019), 51–71 (55).

¹⁰ Robinson, *Reading Genesis*, 138.

¹¹ Robinson, *Reading Genesis*, 84.

stora spännvidd har fungerat som sådan språkhjälp. Predikan har ett liknande uppdrag, menar Long; att vara en del i språkskapande av obekväma och svårtolkade erfarenheter. Detta språksökande är i sig en protest och något hoppfullt för den som upplever att verklighetens realiteter är obeskrivliga.

Long gestaltar detta i en berättelse om Anna Achmatova.¹² Poeten Achmatova var mycket välkänd i Sovjetunionen trots det faktum att hennes poesi var helt och hållet förbjuden under största delen av hennes livstid. Hon utsattes för förföljelse, censur och nedtystande. I dikten *Rekviem* berättar Achmatova om när hennes son blev politisk fånge.¹³ Hon skildrar de långa, kalla dagar, då hon stod med de andra mammorna och släktingarna utanför fängelset. I en prolog till *Rekviem* skriver hon:

Under de fruktansvärda år av terror som den hemliga polisen under Jezjovs ledning medförde tillbringade jag sjutton månader i köerna utanför Leningrads fängelser. En dag hände det att någon "kände igen" mig. En kvinna som stod bakom mig med blåa läppar, och som naturligtvis aldrig hade hört mitt namn, vaknade då ur den dvala vi alla var försänkta i och frågade i mitt öra (där talade alla viskande):

– Kan ni beskriva detta?

Och jag svarade henne:

– Det kan jag.

Då spred sig något, som liknade ett leende, över det som en gång varit hennes ansikte.¹⁴

När människan är med om sådant som hon själva saknar språk för, kan hopp skapas genom det enkla faktum att någon annan kan beskriva det som upplevs som obeskrivligt. Även det mest grymma, irrationella eller omänskliga förlorar något av sin kraft när någon lyckas beskriva det på ett sant sätt, ett sätt som människan kan känna igen sig i.

¹² Long, *Preaching*, 22.

¹³ Dikten finns översatt till svenska: Anna Achmatova, *Rekviem* (övers. Torgny Lilja; Boulder: Blackbird Publishing, 2022).

¹⁴ Achmatova, *Rekviem*, 3.

Alla predikanter kan inte vara poeter, och vi befinner oss inte i en totalitär stat, men det Long vill komma åt är att när predikanten duckar för det som är komplext, obekvämt eller svårt att beskriva, sker det samtidigt ett nedtystande av många mänskliga erfarenheter. Bibelns berättelser lyfts fram som rättesnören, men i ärlighetens namn är dessa snören inte alltid så räta.

Den heliga texten är full av obekväma krångligheter, existentiella fallgropar och etiska stötestenar. Människorna är på en och samma gång goda, onda, generösa och småsinta. Hjälsen kan vara grinig och fienden kan visa storsinhet, precis som det kan vara i verkligheten. Om predikanten vill vara en hjälp till djupare gudsrelation och ge Guds vision av världen, behöver predikan alltså skapa rum även för de berättelser som av någon anledning upplevs som obekväma i samtiden och ge röst åt de människor och de erfarenheter som makten, i vilken form den än kommer, vill tysta ner, frisera eller censurera.

BALSAM FÖR SJÄLEN

Bibelns Gilead var berömt för sina frodiga betesmarker och för sin balsam, en sällsynt parfym som förutom att den luktade gott också användes som medicinskt läkemedel. När den gråtande profeten Jeremia sörjer över folkets ondska frågar han desperat: "Finns ingen balsam i Gilead, finns ingen läkare där? Varför läker inte såren hos mitt arma folk?" (Jer 8:22). Texten i gospelsången "The sinner's cure" tar upp samma tema:

There is a balm in Gilead
to make the wounded whole.
There is power enough in heaven
to cure a sin-sick soul.

Kanske finns här en ledtråd till varför Robinson har gett samhället i sin romansvit namnet *Gilead*. Men vad är det som är såret? Och vad är det som helar? Handlar det om att det finns något helande i att så sanningenligt som möjligt berätta om livet? Vad kan predikanten lära av relationen mellan att säga som det är och förutsättningar för människans

helande? Det liv Robinson skildrar i *Gilead* präglas av samma realism och klarsyn som berättelserna i Gamla testamentet, med ett sökande efter helande genom att infogas i ”en meningsfull inramning”.¹⁵ Brad East skriver apropå Robinsons *Reading Genesis*:

Readers unfamiliar with Genesis will see how deeply her novels are suffused with its spirit and major themes. If John Steinbeck’s *East of Eden* (1952) is an American retelling of Genesis, then the *Gilead* quartet (2004–2020) forms an American midrash of the same, one refracted by racism, the Midwest, Reformed theology, and Jesus’s parable of the prodigal son.¹⁶

Brent A. Strawn argumenterar i boken *Honest to God Preaching* för att sanningsenligt tal leder till, och är en förutsättning för, helande.¹⁷ Bibel-läsare har använt Israels öppen hjärtiga och transparenta historieskrivning emot dem – ”se hur trolösa de är” – i stället för att se den generösa och ödmjuka gåva dessa texter är till läsarna.

Hur Israel relaterar till Gud i uppriktig bekännelse av synd, av nöd och av lidande är enligt Strawn ett av Gamla testamentets stora bidrag, som ofta negligeras. Israel bekänner, ibland obekvämt uppfåkande, sin synd inför Gud. Det utvalda folket försöker ibland gömma undan sina misslyckanden, men förvånansvärt sällan, enligt Strawn. De håller fram dem, mitt på ljusa dagen, inför både Gud och människor. Även de berättelser som kan få den mest hårdhudade bibelläsare att rodna av genans finns kvar.

Ett exempel är när Israel först ogenerat skapar och sedan tillber en avgud vid foten av Sinai, *samtidigt* som Guds härlighet uppenbaras för Mose på berget. Det är som att vara otrogen mot sin gemål på själva bröllopsnatten, skriver Strawn.¹⁸ Detta sanningssägande grundar sig i en

¹⁵ Robinson, *Vad gör vi här?*, 320.

¹⁶ Brad East, ”The Genesis of Grace: On Marilynne Robinson’s ’Reading Genesis’”, *Los Angeles Review of Books* (2024), n.p., online: <https://lareviewofbooks.org/article/the-genesis-of-grace-on-marilynne-robinsons-reading-genesis/>.

¹⁷ Strawn, *Honest to God*, 153.

¹⁸ Strawn, *Honest to God*, 153.

övertygelse om att bekännelse och förlåtelse är den enda möjliga vägen för att kunna komma vidare. Stora delar av Gamla testamentet är i all sin poetiska skönhet också förvånansvärt rå och uppriktig. Misslyckanden och bräcklighet finns nedtecknade och bevarade för evig tid. Bibeln har en beskrivning av verkligheten som är kompromisslös, vilket betyder att "när vi förstår och hanterar Israels ärlighet på rätt sätt, särskilt i predikstolen, kan den bli vår egen och ställa oss till rätta".¹⁹ Israel framställs både som förövare och offer. De har blivit utsatta för slaveri och lidande. Samtidigt har de själva utsatt andra för våld och förtryck.

Varför denna uppriktighet? Det finns inget enkelt eller självklart svar på frågan. Det Strawn vill göra oss uppmärksamma på, är hur texten i sig verkar bära en visdom som handlar om att vägen till helande går via bekännelse. Att tala sant i sitt vittnesbörd om verkligheten leder till återupprättelse. I stället för att hålla fast vid en idealiserad bild av sig själva, som det utvalda, och därmed, utmärkta, folket, verkar Israel välja ett transparent förhållningssätt till sin egen historia. Det gäller den egna synden, det egna våldet (även om inte våldet i sig ifrågasätts i alla texter) men också det egna lidandet:

Israel's honest lament is precisely what allows it to shift to new life, to healing, and ultimately to praise. ... One cannot help but see how important, crucial, and indispensable honesty about suffering truly is.²⁰

En stor del av den poetiska traditionen i Gamla testamentet, argumenterar Strawn, kommer ur Israels bottenärliga bearbetning av lidandet i Egypten. Protestpsalmerna är klagan som riktas mot Gud. Med hjälp av poesins språk, där djup talar till djup, förvandlas erfarenheter till bön, och bönen öppnar upp vägen till helande och skapar förutsättningar för nytt hopp och ny tro att växa:

Honest disclosure about suffering is, in the Psalms, the only way to something beyond suffering, the only way to praise, wholeness, happiness. No new life comes through denial and cover-up.²¹

¹⁹ Strawn, *Honest to God*, 25.

²⁰ Strawn, *Honest to God*, 96.

Vad betyder detta för dagens förkunnare? För Strawn blir idealet en strävan efter det ärliga, uppriktiga och komplexa: "Den bästa sortens predikan, den som är uppriktig inför Gud, bygger på Israels ärliga vittnesbörd, förmedlat av den uppriktiga predikanten".²² Detta betyder inte att predikanten ska lägga fram all sin egen synd eller bjuda in församlingen längst in i sina egna ångestridna nätter. Det betyder att förkunna genom att uppriktigt härma Israels egen ärlighet.²³ I en kultur där det positiva och optimistiska premieras, och i kyrklig kontext ibland blandas ihop med "att ha tro", kan en förkunnelse präglad av detta uppriktiga språk vara svårare än det vid första anblicken ser ut att vara.

Strawn framhåller hur teologin dessutom kan luta sig mot psykologisk forskning som visar att hemlighållande av både det vi utsatts för, och det vi själva har utsatt andra för, i längden skapar ohälsa.²⁴ Lögner och nedtystade erfarenheter försvinner inte, de ställer sig i vägen för ett helande som går på djupet. Oförmåga och ovillighet till ärlighet när det gäller såväl synd, som lidande och våld, gör att det blir svårt att sträcka ut förlåtelse till andra, och att ta emot förlåtelse, från Gud och människor. Och om människan saknar erfarenheter av bekännelse och att bli förlåten, blir det ännu svårare att släppa taget om förnekelse och förskönande av de egna misstagen. Vägen till helande och upprättelse kan inte gå någon annan väg än genom sanningen, även om den svider. Kanske liknar "Gileads balsam" mer alsolsprit än parfym?

MÄNNISKANS STORHET OCH VÄRDIGHET

Om Bibelns berättelser läggs till rätta och plattas till, förminskas därmed också människan. När Bibelns karaktärer, intriger och händelser däremot tillåts vara så bångstyriga, komplexa, och realistiska som de är, blir människans storhet och värdighet synliga, vilket i sig skapar hopp. "Blandnin-

²¹ Strawn, *Honest to God*, 88.

²² Strawn, *Honest to God*, 26.

²³ Strawn, *Honest to God*, 143.

²⁴ Strawn, *Honest to God*, 22–28.

gen av olika karaktärer i Första Moseboken, borde ge oss alla hopp, precis genom sina brister och fel”, skriver Robinson.²⁵

Här kommer vi till artikelns sista fråga: Vad kan då predikanten lära av Bibelns sätt att beskriva människans storhet och värdighet? Robinson återvänder i *Reading Genesis* ständigt till Guds stora intresse för människan. Hon visar hur Gud står tillbaka och människan får ta plats i berättelserna. Folk misslyckas, bråkar och förrirrar sig, utan att Gud blir nervös eller försöker detaljstyra.

Realismen i Bibeln handlar om människans brustenhet och synd, men också om människans ofattbara storhet, släktskapet med Gud själv. Att förminska det ena leder till förminskande av det andra. Jag vet inte med säkerhet om Robinson skulle hålla med Greger Andersson om att

the common notion that the narratives in the Hebrew Bible focus on God is mistaken. The focus is instead on humans, on what it means to live and act in the world, a world in which God is active.²⁶

Hennes resonemang verkar dock dra åt detta håll. Gud träder många gånger tillbaka i berättelserna och det är människans val och handlingar som står i fokus.

Huvudpersonen i Robinsons roman *Gilead*, pastorn John Ames, har en föreställningsvärld formad av Bibelns berättelser: ”Varje morgon” skriver han i ett brev till sin son ”känns det som om jag likt Adam vaknar i Eden, förbluffad över mina händers snillrikhet och den fulländning som strömmar in i mitt huvud via ögonen.”²⁷ Hans ”sätt att tänka” kommer från Bibeln, som hans hustru Lila konstaterar. Hon är analfabet, uppvuxen längs med vägarna och har i ett desperat läge sålt sin kropp för pengar. Robinson beskriver hur Lila tänker:

hennes liv stod skrivet över hela henne, det visste hon utan att titta, för det var så det var med alla de kvinnor hon kände förr. Och på något sätt lyckades hon hitta den ende mannen i världen som inte såg det. Eller så

²⁵ Robinson, *Reading Genesis*, 143.

²⁶ Andersson, ”Stories”, 55.

²⁷ Marilynne Robinson, *Gilead* (Stockholm: Bazar Förlag, 2007), 79.

såg han det som han gjorde för att han hade läst den där liknelsen, eller dikten, eller vad det nu var. Hesekiel. Bibeln var sannare än livet för honom. Så det var väl bara naturligt att hans sätt att tänka kom därifrån.²⁸

John Ames har fått sin föreställningsförmåga formad av Bibeln. Han lägger sitt liv bredvid Adams i Eden och förundras över naturen, och sig själv. Han ser likt profeterna bortom och igenom Lilas yta, eftersom han vet att en människa är mer än summan av sin historia. Genom ett helt liv då han umgåtts med Bibelns berättelser verkar han kommit till en läsning av det egna livet som varken exkluderar det häpnadsväckande eller det uppenbart brutna. Han tycks omfamna det komplexa, fula, vackra, sorgliga; hela livet i dess bräcklighet och brokighet, och därmed också människans storhet och värdighet. Det gäller inte endast människan, det inkluderar allt skapat. Robinsons romaner är genomlysta med en känsla för det heliga. Vardagliga händelser och företeelser, som nytvättade kläder på en tvättlina, antar en upplyst, förtrollad, eller om man vill, en andlig kvalitet.

Robinson menar att en teologi för vår tid behöver skapa ett språkligt rum som är stort nog att rymma människans storhet och värdighet. En teologi som bidrar ”med vetskapen att varat mycket riktigt är skådeplatsen för Guds härlighet, och att vi som vistas här åtnjuter ett fruktansvärt privilegium, förmågan att begå stora misstag och att åsamka allvarlig skada.”²⁹

EN FÖRKUNNELSE DÄR VERKLIGHETEN RYMS

Vad innebär då detta för predikan? Vad kan predikanten lära av Bibelns sätt att hantera obekväma, komplexa berättelser och att skapa språk i svårtolkade erfarenheter? Vilken utmaning har när det gäller relationen mellan att säga som det är och förutsättningar för människans helande? Vilka slutsatser drar predikanten av Bibelns sätt att beskriva människans storhet och värdighet?

²⁸ Marilynn Robinson, *Lila* (Stockholm: Svante Weyler Bokförlag, 2014), 268.

²⁹ Robinson, *Vad gör vi här?*, 74.

Om vi återvänder till Longs beskrivning av predikan som en general-repetition, framträder behovet av realism och komplexitet, för att de som lyssnar till predikan ska få hjälp att få syn på de verkliga villkor hon lever under. Det handlar om människans brustenhet, djup och storhet, mitt i vardagslivet. Detta utgör också ett slags motstånd mot förenklingar och förtunningar av det mänskliga.

Men behöver inte predikan ha en tydlig struktur? Och vem får hopp av en predikan som velar och skapar tveksamhet och osäkerhet hos församlingen? Ska inte Bibelns budskap hämta energi i starka övertygelser, så att predikan har kraften att förvandla? Det stämmer. Det komplicerade eller motstridiga har inget självändamål och predikanten kan inte lämna lyssnarna övergivna ute bland fält av frågor varje söndag. Men den realism och komplexitet som Long sätter ljuset på handlar om något annat: predikan behöver tala om alla våra erfarenheter och relatera dem till Kristus. Som Agneta Pleijel skriver: ”Våra liv har ett djup som den flimrande samtiden gör vad den kan för att dölja.”³⁰ Detta är en predikan som synliggör det ömma såväl som det storslagna, det skadade såväl som det vördnadsbjudande inom människan – och räcker över det till Gud i förhoppningen att han ska göra något vackert av allt som går sönder.

Utifrån Robinsons texter skulle vi kunna sammanfatta det som att *allt ryms*. Det är en del av Bibelns, och därmed också teologins, storhet, att ingenting behöver uteslutas:

en teologi för vår tid skulle återta sin gamla mästerliga vidd och självtillit, den skulle vända sig till allt och alla förhållanden mellan tingen, och ge världen ett följsamt, inkluderande språk ...³¹

Ingenting av mänsklig erfarenhet är utanför gränsen. Ingenting är heller utom räckhåll. De bibliska författarna har en hållning som inte är ängslig till allt det som ryms inom mänskligheten och skapelsen och de stretar emot förenklade tolkningar. ”Den kristna teologin är unik i västvärldens

³⁰ Agneta Pleijel, ”Förord”, i *Birgitta Trotzig: Samlade skrifter 1* (Stockholm: Bokförlaget Faethon, 2019), 9–13 (10).

³¹ Robinson, *Vad gör vi här?*, 59.

olika tankesystem i det att den inte behöver verka genom uteslutning”³² skriver Robinson och grundar det på 1 Mos 1:1, ”I begynnelsen skapade Gud himmel och jord”, respektive och Joh 1:1:

I begynnelsen fanns Ordet, och Ordet fanns hos Gud, och Ordet var Gud. Det fanns i begynnelsen hos Gud. Allt blev till genom det, och utan det blev ingenting till av allt som finns till.

Genom att vägra att utelämna ”allt det riktigt fula”, skapade de antika författarna en bok ”inte främst avsedd att vara ett exempel på dygd eller hjältemod ... utan snarare med syfte att skildra hur Guds trofasthet mot människan verkar genom skam och misslyckanden, ja, till och med genom det som är brottsligt.”³³ Att tala sant om det som gått sönder, skapar en trovärdighet att tala om hur Guds nåd och helande kan framträda mitt i detta brustna och brokiga. Det skapar hopp, vilket är ett av predikans stora uppdrag i vår tid.

En homiletik för vår tid kan, liksom litteraturen, bjuda in till att få syn på hela livet, alla dess språng och vrår. Predikantens uppdrag är att spegla de bibliska texternas realism, där det obekväma inte sorteras bort. Predikan ska ha ett språk för människans svårtolkade och svårformulerade erfarenheter, oavsett om det handlar om upplevelser av ofattbar grymhet, meningslöshet eller ousäglig helig glädje.

Om predikanter fick en större tilltro till den starka länken mellan helande och att säga som det är, tror jag att de skulle kunna erövra en större frimodighet i sin uppriktighet. Detta sanningssägende innebär inte en neurotisk upptagenhet med människans uselhet, synd och skuggsidor, utan framhåller hela bredden, ut i kanterna. Människan som brutalt sönderbruten och sönderbrytande, och samtidigt människans gudomliga storhet. Och på samma sätt, skapelsens allvarliga skavanker och gåtfulla skönhet. Allt rymms. Och allt behövs för att finna vägen till förlåtelse, hopp, helande och upprättelse. När Bibeln själv är så rymlig, ska inte predikan äga samma stora blick?

³² Robinson, *Vad gör vi här?*, 59–60.

³³ Robinson, *Reading Genesis*, 145.